

BÁRDOS KORNÉL:

A PÁSZTÓI CISZTERCIEK ZENEI MŰKÖDÉSE AZ EGRI GIMNÁZIUMBAN

A török 150 éves uralma után a morvaországi wellehrádi ciszterci apátság 1702-ben újította fel a pásztóit és építette fel a ma látható emeletes rendházat.

E rövid beszámolómban nem szólhatok magáról a pásztói életről, hanem a pásztói szerzeteseknek az 1770-es években vállalt új hivatásáról, az egri gimnáziumban való zenei működéséről. Az 1948-ig tartó másfél százados időszakból is csupán a legjellemzőbb két szakaszt emelem ki, a 18. századit és a 19. század közepére eső évtizedeket.

A jezsuitáknak 1773-ban Európa-szerte történt feloszlatása után az 1687-től működő értékes egri gimnáziumban való tanítást 1776-ban a pásztói ciszterciek vállalták el. A század elején épült kollégiumot, a század közepén emelt új gimnáziumi épületet és kéttornyú barokk templomot vették át, valamint megszerezték a jezsuiták patikáját is, amely főleg a zenészek eltartását szolgálta.

Ma már köztudomású, hogy a jezsuiták iskoláiban, miként a piaristáknál és az evangélikusoknál is, a 17—18. században a többszólamú és hangszeres zene a nevelés egyik fontos eszköze volt. Egerben a jezsuiták tíz felnőtt zenész teljes státusáról gondoskodtak. A fizetett és eltartott zenészek együttesét természetesen hangszeres és énekes diákokkal egészítették ki. Nagyjából hasonló volt a zenélés struktúrája a piaristáknál és az evangélikusoknál is országszerte. A ciszterciek a jezsuiták együttesét átvették, fenntartották és az iskolai s templomi ünnepeiken rendszeresen szerepeltették. Korabeli naplókban jó néhány külső szereplésükről is olvasunk, ami azt bizonyítja, hogy a jezsuiták zenélési stílusa továbbélt az ő körükben is. Fennmaradt elszámolásokban hangszerek vásárlásáról és javításáról értesülünk. A templom orgonistájának és kántorának a jezsuiták feloszlatása után a jó muzsikus hírében álló Cseh Béla városi kántort nevezte ki a püspök. A ciszterciek őt is átvették és fizették továbbra is. A regens chori tisztét azonban már ciszterci rendtag, Machek Vilmos viselte, aki előzőleg a wellehrádi apátságban is regens chori volt. Az ő feladata volt a szerzetesek gregorián énekének és a gimnázium ének-zenekarának a vezetése. Értékes muzsikusnak kell tartanunk, mert amikor 1779-ben a wellehrádi apád áthelyezni kívánja, Plachy Cirill házfőnök tiltakozik a terv ellen mondván: Ha pedig ő távozik Egerből, mi lesz a zenével a templomban és az iskolában. — Nem is helyezik át!

Az iskola tanárai közül még Thoman Liborról tudjuk, hogy értett a zenéhez, aki 1779-től működött Egerben. Mint írja, gyermekkorától fuvolán, oboán, fagoton és trombitán játszott. Egerben gyakran kamarázott Szathmári nevű egyházmegyes pappal. A diákokat is tanította fuvolára, de maga minden délután a szobájában a saját örömeire fuvolázni és hegedülni szokott, amíg ezt a romlott egészsége megengedte. A csehországi Pardubitzből való fiatal szerzetestanár 39 éves korában 1890-ben halt meg Egerben. Korabeli iratokban egyébként egyenesen vádként hangsúlyozzák, hogy az első ciszterci ház-

főnök, Beitler Metód idején milyen gyakran szólt a zene a rendház ebédlőjében és a patikában, valamint milyen zajos mulatságot tartottak a kollégium zenészei farsang idején, hogy muzsikájuk betöltötte késő este a környékbeli utcákat is.

Egri működésük első szakasza azonban nem tartott sokáig: II. József feloszlatta őket is annak ellenére, hogy gimnáziumban tanítottak. Csak 1802-ben állították vissza a rendet és kapták vissza az egri gimnáziumot. Machek Vilmos regens chori ekkor folytatja zenei nevelő munkáját.

Vessünk egy pillantást a 19. század közepén működő gimnáziumra is. Az 1849-ben kiadott Entwurf nevű iskolareform értelmében ekkor már nyolcosztályos a gimnázium. Egymás után két nagyműveltségű, zenét szerető és művelő ciszterci igazgató, Juhász Norbert és Szvorényi József áll az iskola élén. Érdemük, hogy az iskola zenéjének irányítására a város két kiváló muzsikust és zeneszerzőjét nyelik meg, Zsasskovszky Ferencet és testvérét, Endrét, akiknek zenei nevelő munkáját az 1880-as évektől 1893-ig a szintén zeneszerző és koncertező fuvolás Szabó Ignác folytatja.

Irányításuk alatt a 19. században divatos új zenei nevelés folyik. Szemben a 17—18. századi szokással már nem fizetett felnőttek és diákok, hanem kizárólag diákok a tagjai a nagylétszámú ének- és zenekarnak. Korabeli újságok és folyóiratok beszámolói sűrűn írnak szerepléseikről, a város színe-java hallgatja őket. Csupán a város közös nagy ünnepein egészítik ki a székesegyházi muzsikosok, néha katonazenészek a diákok zenekarát. A karének és zenekari próbákon kívül az Entwurf-reform értelmében heti kétórás Műének c. tárgy szerepel mind a nyolc osztály tanrendjében. Az értesítők tanúsága szerint az alsó osztályok 30—40%-a vett részt az órákon és kapott osztályzatot. (Ezekben az években a tanulók száma az alsó osztályokban 60—70, a felsőbbekben 40—50.) Zsasskovszkyék e tárgy tartalmát is közlik. Valami kevés elméletet is tanítanak, ahogy kifejezik: „Hangjegy ismeret: alaptanok, hangjegy osztályozás, hangsorok.” Három és négy szólamú énekgyakorlatok céljára viszont különböző korok, köztük Palestrina és Lassus műveit tartalmazó gyűjteményeket állítanak össze a zenei stílusok megismerésére Egri énekkáté, Kis Lantos, Egri Dalnok, Harmonia címen. Ismeretes, hogy az egri gimnázium tanulói számára szerkesztették a négy szólamú népének és motettás könyvüket, a sok kiadást megért Zsasskovszky Ima- és énekeskönyvet, amelyet csak a Harmonia Sacra c. gyűjtemény szorított ki az országos használatból az 1930-as években. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy ezekben az évtizedekben a székesegyházban Zsasskovszky Ferenc vezetésével fiú-férfi vegyeskar működött. A szopránokat és altokat a Foglár-internátusban működő székesegyházi énekiskolában tanították. Tagjai között általában 14—15 gimnazista is volt. Ezek természetesen a gimnázium énekóráin és az ének- és zenekarában nem vettek részt.

Ebben a korszakban hangszeres tanfolyamokat is szerveznek az iskola keretében és vezetésüket a székesegyházi zenészekre bízák. Hirsch Hugó pl. a hegedű tanfolyam két évfolyamának anyagát így ismerteti az 1884/85-ös értesítőben: „I. fok osztály Heti 2 óra Huber Károly Hegedű iskolája nyomán: a hangsor részletes ismerete. Az üteny [ütem] gyakorlatok a bal és jobb kéz számára. Cserejelek, hanglépcsők, műszók magyarázata. Gyakorlatok a hangjegyek nemeiben. A trillák. Chromatikus hanglépcsők. Dupla fogások. 12 duett. II. fok osztály Nyolc gyakorlat első fekvésben. A két fekvés különféle gyakorlatokkal. 24 etűd begyakorlása. A brácsa és gordonka ismertetése Kummer Iskolája szerint. Elméleti magyarázatok Lohbe Kis Harmoniája nyomán.” A hegedűtanulók száma általában 30—40 között ingadozik.

Szabó Ignác minden évben nyilvános koncertet rendez a Liceum dísztermében az ének- és zenekarral, amelyen az érsekkel az élen nagyszámú közönség vesz részt. 1893-tól Saád

Henrik, majd Küzdi Aurél a zene irányítói, akiket még én is ismertem. Mindketten zenében járatos ciszterci tanárok, az utóbbi érdeme különösen, hogy felújította a 17—18. század hagyományát, a zenés iskoladramák előadásait.

De ekkor már közeledik az 1911-es év, amikor az egri gimnázium értesítőjében az I. osztályban és a karénekesek között a tiz éves Rajeczky Ferenc diák nevét is itt találjuk. 16 éves korában belépett a ciszterci rendbe és apátjától a Benjamin rendi nevet kapta. Visszatérve Egerbe ezen a néven szerepel a VII—VIII. osztályban. Egri diákéveinek zenei emlékeiről ne én szóljak, hisz már több alkalommal is hallhattuk kedves emlékezéseit rádióban, olvashattuk folyóiratokban és reméljük, jó néhányszor lesz még alkalmunk ezután is hallanunk erőben és egészségben!